

Особливості українсько-польського інвестиційного співробітництва

*Роботу виконано на кафедрі міжнародних
економічних відносин ВНУ ім. Лесі Українки*

Проаналізовано передумови, сучасний стан і тенденції українсько-польського інвестиційного співробітництва. Розглянуто фактори, що негативно впливають на стан двосторонніх інвестиційних процесів, а також визначено деякі напрями активізації інвестиційної співпраці України й Польщі.

Ключові слова: інвестиційне співробітництво, іноземні капіталовкладення, інвестиційно-виробнича кооперація, спільне підприємство.

Марчук Юлія. Особенности украинско-польского инвестиционного сотрудничества. Проанализированы предпосылки, современное состояние и тенденции украинско-польского инвестиционного сотрудничества. Рассмотрены факторы, которые отрицательно влияют на состояние двусторонних инвестиционных процессов, а также определены некоторые направления активизации инвестиционного сотрудничества Украины и Польши.

Ключевые слова: инвестиционное сотрудничество, иностранные капиталовложения, инвестиционно-производственная кооперация, совместное предприятие.

Marchuk Yuliya. The Peculiarities of the Ukrainian-Polish Investment Cooperation. The prerequisites, current state and tendencies of the Ukrainian-Polish investment cooperation are analyzed in the article. There considered the factors affecting negatively the bilateral investment processes and also there defined some directions concerning the activation of investment cooperation between Ukraine and Poland.

Key words: investment collaboration, foreign investment, investment and industrial cooperation, joint venture.

Постановка наукової проблеми та її значення. Історія відносин двох держав завжди була предметом інтересу з боку наукових кіл як України, так і Польщі. Особливої популярності тема співробітництва України–Польщі набула за часів української незалежності. Для вітчизняних учених багатий історичний і політичний досвід Республіки Польща є вагомим із погляду формування державності, польської ідеї, просування держави в європейський і євроатлантичний простір. З огляду на те, що в сучасному економічно глобалізованому суспільстві спостерігається активізація інвестиційних процесів та їх впливу на економічний розвиток країн, все більшої актуальності набуває питання про інвестиційну співпрацю України й Польщі та можливості її удосконалення.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Питанням інвестиційних процесів, що відбуваються в межах двох сусідніх держав, а також особливостям їх розвитку присвячено чимало праць таких українських та зарубіжних учених, як В. В. Борщевський, О. С. Вауліна, М. Г. Вожняк, Д. Г. Лук'яненко, Н. В. Павліха, В. І. Чужиков та ін. Однак матеріал недостатньо систематизований, а отже потребує логічного узагальнення. Крім того, слід більш детально дослідити деякі аспекти українсько-польського інвестиційного співробітництва, про які йдеться у статті.

Мета статті – дослідити особливості інвестиційної співпраці України та Польщі. Відповідно до мети поставлено такі завдання: встановити передумови сучасного стану і тенденцій українсько-польського інвестиційного співробітництва; проаналізувати динаміку та галузеву структуру взаємних інвестицій двох держав; визначити чинники, які гальмують подальший розвиток інвестиційних процесів; окреслити можливі напрями активізації двосторонніх іноземних капіталовкладень України й Польщі.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Відносини України й Польщі відрізняються багатоплановістю, насиченістю подій, проблемним характером становлення. Можна виокремити кілька етапів розвитку взаємодії

двох держав. Перші з них характеризуються виходом України на міжнародну арену як суб'єкта міжнародного права, що схвально сприйняло польське керівництво. 2 грудня 1991 р. Республіка Польща першою серед зарубіжних країн визнала державну незалежність України. Важливим кроком у формуванні нової системи двостороннього співробітництва став перший офіційний візит Президента України Леоніда Кравчука до Республіки Польща (18–19 травня 1992 р.), під час якого було підписано важливий документ – міждержавний Договір про добросусідство, дружні взаємини та співробітництво [1].

Українсько-польські відносини нині охоплюють майже всі сфери двосторонньої взаємодії і простягаються на Євроатлантичний простір. Як у будь-якій системі, що розвивається, для них характерні періоди активізації та гальмування, пошук компромісів і певного охолодження. Такі коливання можна пояснити внутрішньополітичними чинниками, світовою кон'юнктурою, а також економічною взаємозалежністю як на двосторонньому, так і на багатосторонньому рівні. Активна участь України у творенні архітектури європейської безпеки, внутрішньополітичний курс на послідовне здійснення радикальних ринкових реформ, розпочатий у 1994 р., сприяли активізації нового етапу українсько-польських відносин [2, 243].

Дослідження процесу залучення польського інвестиційного капіталу в Україну дає змогу констатувати, що його історія фактично бере свій початок від розпаду СРСР. Однак суб'єкти господарювання двох країн «включилися» в систему українсько-польського інвестиційного співробітництва лише з 1994 р. Як свідчать дані Державного комітету статистики України, акумулятивні масштаби прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в українську економіку з початку їх надходження постійно зростали й на початок 2007 р. становили 21 186 млн дол. США, перевищивши відповідний показник 1995 р. майже в 45 разів.

Що стосується географічної структури іноземних капіталовкладень в економіку України, то інвестиції в нашу державу надходили зі 113 країн світу, при цьому на початок 2012 р. найбільші обсяги ПІІ вкладено нерезидентами з Кіпру (13 661,9 млн дол., 26,9 %), Німеччини (7468,0 млн дол. США, 14,7 %), Нідерландів (4906,6 млн дол., 9,7 %), Російської Федерації (3661,0 млн дол., 7,2 %), Австрії (3446,6 млн дол., 6,8 %), Великої Британії (2345,0 млн дол., 4,6 %) та Польщі (867,8 млн дол., 1,7 %) [3].

Аналіз динаміки надходження польського інвестиційного капіталу в українську економіку (табл. 1) дає можливість зробити ряд висновків. По-перше, сукупний обсяг польських інвестицій в українську економіку протягом 1995–2007 рр. зріс майже в 28 разів, що свідчить про нарощення інвестиційного потенціалу польської економіки та зацікавленість сусідньої держави в розвитку інвестиційного співробітництва з Україною. Однак на фоні абсолютного зростання обсягів польських інвестицій спостерігається постійне зменшення частки Польщі як донора ПІІ в Україну (з 2,7 % у 1995 р. до 1,7 % у 2007 р.)

У зв'язку з цим польські інвестиції до України не відіграли відчутної ролі у подоланні дефіциту інвестиційних ресурсів у державі та в її інноваційному й технологічному розвитку, не стали фактором створення ефективних робочих місць та нівелювання регіональних диспропорцій соціально-економічного розвитку, а за значенням для української економіки суттєво поступаються капіталовкладенням таких країн, як Німеччина, США, Кіпр, Нідерланди, Великобританія або Російська Федерація.

По-друге, незважаючи на порівняно незначні абсолютні обсяги експорту зарубіжних інвестицій України до Польщі, високими показниками характеризується їх динаміка: протягом 1995–2012 рр. вони зросли з 0,4 млн дол. США до 51,5 млн дол., або більше як у 120 разів. При цьому упродовж 1995–2012 рр. динаміка експорту українських ПІІ до Польщі характеризувалася стагнацією, коли питома частка Польщі як реципієнта зарубіжних інвестицій України скоротилася з 1,9 % до 0,2 % [4, 429].

Таблиця 1

Динаміка українсько-польського прямого інвестування протягом 1995–2007 рр. (на початок періоду) [4, 430]

Рік	Обсяги ІІІ в українську економіку, млн дол. США		Частка Польщі в іноземних інвестиціях в Україну, %	Обсяги прямих зарубіжних інвестицій України, млн дол. США		Частка Польщі в зарубіжних інвестиціях України, %
	усього	у тому числі польських		усього	у тому числі до Польщі	
1995	483,5	13,1	2,7	20,3	0,4	1,9
1996	896,9	20,5	2,3	84,1	0,3	0,4
1997	1438,2	25,4	1,8	97,4	0,3	0,3
1998	2063,6	37,1	1,8	127,5	0,3	0,2
1999	2810,7	45,7	1,6	97,5	0,3	0,3
2000	3281,8	54,5	1,7	98,5	0,3	0,3
2001	3865,5	62,1	1,6	170,3	0,3	0,2
2002	4555,3	69,3	1,6	155,7	0,4	0,3
2003	5471,8	98,5	1,8	143,9	0,4	0,3
2004	6794,4	156,3	2,3	163,5	0,4	0,2
2005	9047,0	152,7	1,7	175,9	0,3	0,2
2006	16 375,2	225,0	1,4	218,2	20,3	9,3
2007	21 186,0	366,0	1,7	221,5	24,2	10,9

Переломним в українсько-польському інвестиційному співробітництві став 2005 р., коли до процесу інвестування Польщі «підключилися» українські фінансово-промислові групи. Активізація їхньої діяльності була пов'язана з приватизацією великих промислових об'єктів у сусідній державі. Так, на сьогодні найбільшими українськими інвесторами польської економіки є «Індустріальний союз Донбасу» (ІСД) та «Українська автомобільна корпорація». Зокрема, ІСД інвестував у металургійний комбінат «Huta Czestochowa» 307 млн євро, викупив у польської компанії «Poczysze S. A.» 50 % акцій заводу вогнетривких матеріалів у м. Хшанів, а спільно з компанією «Zlomrex S. A.» підписав угоду про створення українсько-польського СП «Індустріальна металургійна компанія». У свою чергу, «Українська автомобільна корпорація» стала відомою на польському фінансовому ринку завдяки вкладенню інвестицій у «Варшавський автомобільний завод». Як результат – на початок 2006 р. сукупні обсяги українського капіталу в економіці Польщі становили 20,3 млн дол. США, а в 2007 р. досягли «рекордного» значення у 24,2 млн дол., «забезпечивши» Польщі відповідно 9,3 % та 10,9 % сукупного обсягу зарубіжних інвестицій України. За даними Головного статистичного управління Польщі (GUS), у 2006 р. в державі було зареєстровано близько 320 суб'єктів господарювання за участю українського капіталу [5].

Що стосується галузевого розподілу польських інвестицій в українську економіку (табл. 2), то наймасштабніші інвестиції Польщі припали на промисловий сектор – 55,9 %, зокрема на хімічну (18,9 %) та деревообробну промисловість (9,9 %). Значний інтерес у польських інвесторів викликали і ті галузі української економіки, котрі забезпечують швидкий обіг капіталу, зокрема внутрішня торгівля (11,2 %), а також фінанси, страхування і кредитування (27,4 %). Так, на сьогодні найуспішнішими проектами, які реалізовували польські інвестори в Україні, можна вважати відкриття в нашій державі материнських підприємств польських компаній: Торунського заводу перев'язувальних матеріалів у м. Березань поблизу Борисполя, фірми «Інтер-Гроцлін» в Ужгороді, компанії «Кан-Пак», яка відкриває фабрику з виробництва пляшок для напоїв у Вишгороді. Крім того, на сході України працюють три польські меблеві фабрики: «Форте», «Віко» та «Новий стиль».

У фінансовій сфері найбільший капітал в Україну інвестував польський «Кредит Банк», заснувавши «Кредит Банк – Україна», який нині належить до найбільших українських банків з розгалуженою мережею територіальних відділень. Крім того, в Україні функціонує також банк із польським капіталом «Пекао – Україна», який має два відділення – у Луцьку та Києві. Діяльність цих банків спрямована на спрощення розрахунків в українсько-польській торгівлі [6].

Таблиця 2

Галузева структура польських інвестицій в українську економіку

Галузь	Станом на 31.12.2011 р., млн дол. США	Питома частка в загальному обсязі, %
Усього	875,5	100,0
Фінанси, страхування та кредитування	475,7	54,3
Внутрішня торгівля	12,6	1,4
Промисловий сектор, у тому числі	234,2	26,8
– машинобудування та металообробка	74,9	8,6
– харчова промисловість	24,8	2,8
– легка промисловість	10,2	1,2
– хімічна промисловість	25,7	2,9
– деревообробна промисловість	19,0	2,1
– інші галузі	71,9	8,2

Фінансові вкладення у машинобудування та металообробку не перевищували 8,6 %, у харчову промисловість – 2,8 %, у легку промисловість – 1,2 % загального обсягу польських інвестицій до України. Отже, польські інвестиції до України мають незначний вплив на економічний розвиток країни. Їхня зосередженість в окремих прибуткових галузях, що гарантують швидку віддачу, слабкий зв'язок з інфраструктурними проектами, низька регіональна диверсифікація не дають змоги повною мірою задовольнити ресурсні потреби прискореного розвитку України та ефективно використати наявний інвестиційний потенціал країни [4, 431].

У системі зовнішньоекономічних відносин із Польщею далі домінує постачальницько-збутова модель, яка без особливих модифікацій зберігається ще із часів членства наших держав у Раді економічної взаємодопомоги (РЕВ). За ініціативою польської сторони, у зовнішньоекономічному співробітництві з Україною дедалі чіткіше простежуються контури інвестиційно-економічної моделі, принаймні у її початковому вигляді. Характерними ознаками цієї моделі є посилення інвестиційної активності польських підприємств на українському ринку, особливо в нових секторах економіки, як-от сфера послуг, фінансова та банківська діяльність тощо [2, 271].

Визначальний вплив на розвиток інвестиційних процесів, спрямований на поглиблення інтеграції української та польської економік, мали успішно проведені у Польщі протягом 90-х років ринкові перетворення та остання хвиля розширення ЄС, зокрема заходи з підготовки Польщі до членства у цій організації. Саме ці два фактори зумовили формування основних тенденцій у розвитку інвестиційного співробітництва між Україною та Польщею на сучасному етапі [7, 16].

Однією з найважливіших складових частин стратегічного партнерства України та Польщі в економічній сфері є інвестиційно-виробнича кооперація. Саме вона, формуючи оптимальну модель взаємодії та взаємодоповнюваності національних економічних систем двох країн, імплантації їх відтворювальних систем у міжнародний поділ праці та світове господарство, відіграє важливу роль у реалізації національних економічних інтересів держав у міжнародній сфері.

Що стосується українсько-польського інвестиційного співробітництва, то воно, по-перше, може розглядатися як механізм, який, втілюючись у конкретних формах міждержавної промислової співпраці, поглиблює виробничу кооперацію українських та польських підприємств, а також формує інтернаціональні відтворювальні зв'язки у сфері виробництва суспільного продукту. По-друге, за умови обмеженості внутрішніх ресурсів економічного розвитку, залучення іноземних інвестицій відіграє істотну роль у подоланні інвестиційного спаду і може розглядатися як інструмент залучення новітніх технологій та інновацій, сучасних методів менеджменту, маркетингу й організації виробництва, а тому є могутнім засобом оновлення українського виробництва, спроможним перевести українсько-польські економічні відносини на якісно вищий рівень стратегічного партнерства [4, 428]. По-третє, враховуючи фактичне залучення Польщі до відтворювального процесу держав – членів Європейського Союзу, українсько-польська співпраця в інвестиційно-виробничій сфері сприяє формуванню відтворювальних зв'язків ЄС – Польща – Україна через участь

у виробничо-технологічному циклі не лише українських та польських, а й європейських суб'єктів підприємницької діяльності.

До переліку мотиваційних переваг налагодження ефективної інвестиційно-виробничої кооперації України з Польщею можна віднести перспективи розширення експорту готової продукції України не лише на польський, а й на західноєвропейські ринки збуту (насамперед машин та обладнання) через порівняно незначне зростання обсягів купівлі комплектувальних, деталей та вузлів. Оскільки за нинішніх умов закріплення нашої держави на світових ринках традиційними каналами торгівлі значно ускладнене внаслідок загострення конкуренції та зростання рівня державного протекціонізму, то більш ефективним способом є кооперація з польськими та західними фірмами через поставки в основному окремих комплектувальних та деталей, аніж збут готової продукції з використанням торговельних каналів [4, 429].

У стратегії польських інвесторів щодо проникнення та закріплення вітчизняного капіталу в українській економіці значна увага надається заснуванню спільних з українськими партнерами підприємств. На сьогодні, як свідчать статистичні дані, саме українсько-польські СП є домінуючою формою прямих інвестицій Польщі до України. Так, на початок 2007 р. в Україні було зареєстровано понад 1000 підприємств з польським капіталом, з яких близько 600 – спільні [6].

Незважаючи на деякі позитивні зрушення та наявність прогресивних тенденцій у сфері взаємного інвестування України та Польщі, існує кілька негативних факторів, що створюють певні бар'єри на шляху до активізації двостороннього інвестиційного співробітництва. Серед причин, які стримують розвиток інвестиційного співробітництва між Україною та Польщею, можна виокремити загальні та специфічні фактори. До загальних належать ті, що характерні для інвестиційної співпраці України зі всіма державами-інвесторами: брак надійного захисту приватної власності, нестабільність інвестиційного, податкового та валютного законодавства; брак ефективних податкових механізмів стимулювання інвестицій в основний капітал; істотне розширення зобов'язань держави з фінансування соціальних витрат, високі ризики інвестування та ін. Зокрема до ризиків інвестування слід віднести такі: надмірне втручання держави в економічну діяльність, надмірна бюрократизація і корумпованість державного апарату, здебільшого декларативний характер боротьби з корупцією; часті та невмотивовані зміни законодавства, слабкість і політична ангажованість судової системи, її залежність від виконавчої влади, недостатня розвинутість фінансових ринків, несистемний характер і недостатня ефективність заходів із запобігання порушенням у сфері кредитування, вкрай низький рівень фінансування науки та освіти; слабкість та неефективність зв'язків національного бізнесу з університетами та науковими установами.

Що стосується специфічних чинників, які гальмують розвиток українсько-польської інвестиційної співпраці, то до них слід віднести такі: низький потенціал та слабкість польського інвестиційного капіталу, невідпрацьованість механізмів залучення через Польщу західноєвропейського (німецького, італійського, французького) капіталу тощо [4, 437].

Враховуючи сучасні тенденції розвитку світового господарства та історичну спадщину, яку отримали Україна та Польща, можна відзначити важливість для наших держав так званих інноваційних інвестицій, тобто тих, які сприяють не так збільшенню прибутковості підприємств, як їх модернізації у технологічній і управлінській площині. Нові менеджмент-підходи в добу зародження інформаційного суспільства мають не меншу значущість, ніж технічні прилади чи устаткування. Особливо актуальним цей напрям інвестування є для західних регіонів України та східних воєводств Польщі, які через свої географічні й ментальні особливості є досить близькими та відповідають один одному за культурно-ідентифікаційними ознаками.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи вищесказане, можна констатувати, що Україна й Польща мають неабиякі перспективи розвитку та поглиблення інвестиційної співпраці, однак існують певні бар'єри, що гальмують ці процеси й потребують поступового та ґрунтовного усунення. Отже, ситуація вимагає комплексного

підходу, реалізація якого потребує визначення основних пріоритетів та скоординованих дій урядів обох держав.

Список використаної літератури

1. Борщевський В. Стратегічні пріоритети українсько-польського інвестиційного співробітництва: євро інтеграційний контекст [Електронний ресурс] / В. Борщевський. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua>
2. Борщевський В. Українсько-польське економічне співробітництво в умовах євроінтеграції : монографія / В. Борщевський. – Львів : Аверс, 2007. – 328 с.
3. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Конвергенція економічних моделей Польщі та України : монографія / ред. Д. Г. Лук'яненко, В. І. Чужиков, М. Г. Вожняк та ін. – К. : КНЕУ, 2010. – 719 с.
5. Головне статистичне управління Польщі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.stat.gov.pl/gus>
6. Економічний бюлетень Посольства України в Республіці Польща [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mfa.gov.ua/data/upload/publication/poland/ua/48523/buletен_94.pdf
7. Логінов Я. Стратегічне партнерство на холодному вітрі з моря / Я. Логінов // Дзеркало тижня. – 2009. – № 9. – С. 213.